

Deme Tamás:

Kontra György emlékezete

Július 20-dikán, 82 évesen elhunyt egy tanár, Kontra György. Egy kortárs énekes mondata zúg azóta fejemben: „*amikor apám meghalt, az olyan volt, mint ahogy egy egész könyvtár leég...*”. Talán ez a kép elmond valamit a hiányáról. Kontra György generációk irányjelzője volt.

Megkísérve lehetlent: próbálom elbúcsúztatni a tudóst, a tanárt, az embert. Kontra György 1925-ben született Köveskálon. Nagypja református lelkész, apja orvos volt. Zalaegerszegen nevelkedett, majd a gödöllői Premontrei Gimnáziumban is tanult (itt látta a cserkész dzsemborit, Teleki Pált és Karácsony Sándort – az utóbbi, életére kiható példa, érték lett számára.) Bölcsésznek tanult, s orvos diplomát szerzett, de orvosként nem praktizált. Kiemelkedő pedagógiai tudása révén az Országos Neveléstudományi Intézetben, a Vallás és Közoktatási Minisztériumban, a Fővárosi Pedagógiai Intézetben, a Központi Pedagógiai Továbbképző Intézetben, a Budapesti Orvostudományi Egyetemen kapott munkát. Az OPI után az ELTE Embertani Intézetében dolgozott nyugdíjba menetelig (1995). Feleségével, Ilonkával négy gyermeket nevelt. Életében többször volt módja alkotó módon hatni a pedagógiai elméletre és gyakorlatra. Tankönyveket, tudományos és tudomány-népszerűsítő könyveket írt a biológiatanítás, az orvostudomány részére. Több mint 350 publikációjából kiemelkedik Az ember szervezete és egészségtana, A biológiatanítás problémái, a Biológia és kommunikáció, A fejlődő gyermek, s az általa is szerkesztett alapkönyv: Az emberi test. Alkotásainak jelképes lezárásaként írta késői művét példaképéről, „Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor” neveléstudományi munkásságáról.

Az 50-es, 60-as évek oktatáspolitikájának (tan)tervutasításos merevsége után egy reményt adó enyhülés ígéretét jelentette a MTA 1973-ban kezdett hosszú távú pedagógiai reformkísérlete. Kontra György az Elnökségi Közoktatási Bizottság tagjaként nagy energiával segített megújítani a természettudományi tárgyak tartalmát és a nevelés egészét. Munkájának jele az oktatási teljesítményeket értékelő nemzetközi társaság (IEA) akkori jelentése a természettudományi nevelés kiemelkedő magyar szintjéről. Ez idő tájt a világelső között voltunk. Az iskolai fejlesztés elkötelezett szellemi közegben Kontra olyan szövetségeseikkel dolgozhatott, mint Vargha Tamás, Szépe György, Forrai Katalin, Vekerdi László, Buda Béla, akikre ugyanaz a magyar tudós pedagógus-tudós hatott, mint Kontrára. Karácsony Sándorról van szó. Karácsony különleges, összegző látású szemlélete, rendszere tiltott áru volt a korábbi évtizedekben. Kontra Györgynek s társainak köszönhető, hogy a politikai üldözés miatt 1952-ben elhunyt tudós (egyetemi professzor, cserkész-szövetségi elnök, ifjúsági vezető, író) életműve átmentődött a XX. század második felének nemzedékei számára.

Kontra György tudásának bemutatása alig teljesíthető feladat. Buda Bélával együtt vallom: nehéz szavakat találni Kontra zavarba ejtően tágas szellemi horizontjának érzékeltetésére. Kontra különleges érték volt, s rejtőzködő érték. Jólesik emlékezni elegáns, szinte fölényes összefoglaló bölcsességére, amellyel tanított. Nem toltta magát előre, közlését visszafogva, lényegre tört. Integráló, egygyé-rendező képességgel bírt, mint professzora, Karácsony. Sok mindenhez értett valamennyit, pár területen viszont magas fokon szinte mindent tudott a tudhatóból. Biológusként, orvosként lett pedagógus, de otthon volt a lélektan, teológia, szociológia, nyelvészet aktualitásaiban is, ismerte az érvényes eredményeket. A tudományt közérthető, ironikus, szellemes stílussal közvetítette. Alapos, lényegi megértésre törekedett. Sűrűn idézte mesterét, aki szerint „A megértés záloga a másik ember”. A fiataloknak védelmet biztosított a bürokratákkal szemben. Az áltudományos hivataloszövegeket rendre kifigurázta, könnyed pontossággal beszélve számos diszciplína szakmai nyelvét. Kritikája borotvaélesen metszett. Aki- ket kedvelt, azokat finomra faragta. Aki/ami alkalmatlan volt az adott feladatra, attól hűvös- udvariasan elköszönt. 1976-ban az Országos Pedagógiai Intézettől főigazgató-helyettesként is elköszönt, látván, hogy a remélt akadémiai reformot éppen az OPI elszaboltálja. Ismerte az oktatáspolitikát, nem voltak illúziói. Tudta, hogy a napi politikai érdek sokszor felülírja a tudományt, mégsem adta fel szkeptikusan-optimistán is cselekvő magatartását. Hajdani mestere mindkét rendszerben megfigyelt személy volt, tanítványának is kijutott a politikai gyanakvás, félreállítás. Viszont távol állt tőle a panaszkodás. Méltatlannak tartotta a nyögést, gyakorolta a hallgatást. S ahogy az igazán bölcsek szokták – kinevelte utódait, tanítványait is.

A dokumentált tudás általában elmondható. Ilyen a könyvek, előadások, konferenciák, világa. Vannak azonban rejtett, kívülről szemlélve láthatatlan értékek. Ezek a lélek hatékony tettei. Érdekes volna egyszer összegyűjteni a történelem „szürke eminenciásainak” kiválóságait. Kontra Györgynek köztük volna helye. Nem-látható, nem-följegyzett lelki és társadalmi munkáiért. Ilyenek voltak a szakmai, intézményi elemzések, tanácsok, kritikák, személyes lélekgyógyítások. Észrevétlenül mentette át a 20. század legnagyobb magyar neveléstudósa, Karácsony Sándor életművét a jövő számára. A szocializmus oktatásügye teljesen elhallgatta (vagy „szitok-átok” jelzőkkel stigmatizálta) a nemzetközi szintű magyar tudóst, aki behalt abba, hogy 50-ben a kommunisták kényszernyugdíjazták az egyetemen, s eltiltották a fiatalság nevelésétől. Kontra, barátaival, munkatársaival személyes és közösségi feladatnak tartotta Karácsony „viszonyelvű nevelés” szemléletének továbbadását. Ami ebből látható volt: a filológiai, tudományos munka, s a kockázatos érvelés, tanúságtétel az igazság védelmében. (Ilyen volt az 1956-os Kerékgyártó-féle akadémiai védelem is, ahol Kontraék megcáfolták a Karácsonyt koncepció alapon megbélyegző pártkader hamis vádjait.) A debreceni professzor tanítványainak „belső köre” (ez bibliakör volt) s Kontra György szervezte meg Karácsony társaslélektani, logikai, filozófiai, pedagógiai örökségének továbbadását az új generációknak. Félévszázados „olvashatatlanság” után ma már a Karácsony-életmű újradradását láthatjuk. Tanulásaiból több disszertáció született Kontra biztatásának, gondozásának köszönhetően. Ami viszont láthatatlan munka életművében, az (akkoriban a Puskin utcában működő) ELTE Embertani Tanszék beszélgetéseinek ereje, a fiatal kollégák dolgozatait elemző, életükre atyai barátként koncentrázó léleknevelés mélysége és magassága. A gondoskodó figyelem viszont, akárhogy is szeretnénk, dokumentálhatatlan.

Az emberi élet (miképp az ember maga) a test-lélek-szellem összefüggésében ismerhető meg. A megismeréseknek persze előfeltételei vannak. A nevelés alapvető előfeltétele Karácsonynál a társas lelki viszonyulás, amelynek elvét, törvényét Kontra nemcsak idézte, de élte. Az élet materiális és lelki része (tudományos, társadalmi, művészi alkotás) mellett alapvető a szellemihez, a transzcendenshez való viszonyulás is. Nem kegyeskedés, hanem lényegi érték Kontra György életében a világnézeti, vallási tanúságtétel. Professzorához hasonlóan, tanításában ő sem keverte a racionális logika jeleit a pneumatikus kötődés magyarázhatatlan („csudálatos”) titkaival. A tudományban a társas értelmet, a vallás tanúságtételeiben a közösségi hitet vallotta meg. Annak a megrendítő felismerését, miszerint „Nem vagyunk a magunkéi. Engem is, téged is, igényel Ő”. Vallásgyakorló reformátusként tagja volt a Confessio lap szerkesztőbizottságának. A naponta olvasott Biblia erőt adó fénye egész munkásságát átvilágította. A rendszerváltás előtt két pedagógiai műhelynek lett alapító segítője. A péceli, Heltai Miklós vezette Csökmei Körnek és a fővárosi Sándor Körnek. E két műhely neveléstudományi fórumként működik ma is, konferenciákat, táborokat szervez, könyveket ad ki (például Karácsony Sándor műveit). Kontra egyszer hangsúllyal emlékeztetett arra a művelődéstörténeti pillanatra, amikor Szent-Györgyi Albert, Kodály Zoltán, Sík Sándor, Karácsony Sándor együtt dolgozott a magyar kultúra újraformálásán. (Vajon ma hol, kikből állhatna e négyes fogat kultúránkban? Ha lenne négyes fogat. És kultúra.) A két utóbbi (katolikus és protestáns) személy barátságának jeleként kapta nevét az ökumenikus Sándor Kör. A műhelyalapítás időszaka otthonához kapcsolódik. Derűs élmény volt. A meghívott közösség- vezetőknél a házigazda hónapokon át lakásában tartotta a „házi szemináriumokat”. A fiatalok – felesége, Ilonka mosolyával – teát, zsíros kenyeret kaptak, s a padlón körberakott, cédulákra írt társaslélektani rendszer felismeréseit. Akiknek sikerült valóban észrevenni (eszükre-venni) e természetes észjárás filozófiáját, azokból feltehetőleg nem csak nagykorú ember lett, hanem felnőtt. Kontra György utolsó nyilvános előadását is a Sándor Körnek ajánlotta. Hallgatói megsejtettek valamit abból, ami több a hústest- s lélektest létezésénél. A pneumatikus ember transzcendenciára nyitott lelki fejlődését tanította. Mostani, halál utáni leckéjében ott a kérdés: végezzük-e az életfeladatunkat? Felelősségünk személyre szabott, de egyúttal közösségi. Egyénként jövünk világra s magányos személyként lépünk az Örökkévalóságba, de másokkal közös a létünk, a társaslényember élete. Kontra Györgynek sokakkal volt közös munkája, szenvedése, öröme. A köszönetmondást persze nem engedné. Köszönet érte is annak jár, aki megteremtette. Soli Deo Gloria.
